

Ägarstyrnings- rapport

Länsförsäkringar ABs aktiviteter
inom ansvarsfulla investeringar
januari - december 2017

Innehållsförteckning

Året i korthet	3	Ägararbetet under 2017	10
Sammanfattning av Länsförsäkringar ABs aktiviteter avseende ansvarsfulla investeringar under 2017	3	Reaktiva dialoger i syfte att påverka bolag	10
Ansvarsfulla investeringar inom Länsförsäkringar AB	4	Dialog med bolag vid misstanke om normbrott	19
Styrning och organisation	4	Avslutade reaktiva dialoger	19
Val och påverkan externa förvaltare	5	Exkluderade bolag	19
Genomlysning av investeringar	5	Proaktiva dialoger i syfte att påverka bolag	20
Ägarstyrningsarbete	5	Aktuella samarbeten och investerarinitiativ	22
Exkluderingar	6	Utfall i årliga utvärderingar	23
Kommunicera och tydliggöra arbetet	6	Principles for Responsible Investment (PRI)	23
Framtida inriktning	7	Söderberg & Partners och Max Matthiessen	23
Ansvarsfull förvaltning under 2017	8		
Positiv påverkan externa förvaltare	8		
Stärkt hållbarhetshänsyn i intern förvaltning	8		
Minskning av klimatrisker och ökning av andel hållbara investeringar	9		
Hantering av kontroversiella vapen i institutionella portföljer	9		

Åtagande mot PRIs principer

Genom att vara signatär till FN-initiativet Principer för ansvarsfulla investeringar, PRI, har Länsförsäkringar AB förbundit sig att verka utifrån dess sex principer rörande ansvarsfulla investeringar. Principerna är målinriktade och utgör ett ramverk för hur miljömässiga, sociala och bolagsstyrningsrelaterade frågor kan införlivas i investeringsbeslut och ägararbete. Principerna presenteras här och refereras i sammanfattningens beskrivning av enskilda huvudområden:

- Princip 1. Integrera hållbarhetsfaktorer (ESG¹) i investeringsanalyser och beslutsprocesser
- Princip 2. Vara en aktiv ägare
- Princip 3. Uppmuntra bolag att vara transparenta och rapportera hur de arbetar med hållbarhet
- Princip 4. Verka för att principerna accepteras och implementeras av branschen
- Princip 5. Samarbeta med investerare och andra intressenter för att implementera principerna
- Princip 6. Rapportera hur PRI-principerna tillämpas och hur arbetet utvecklas.

¹ ESG-frågor (från engelskans E=environmental, S=social, G=governance)

Året i korthet

Denna rapport beskriver Länsförsäkringar ABs arbete med ansvarsfulla investeringar under 2017. Året var händelserikt och rapporten inkluderar de aktiviteter, resultat och påverkan som har uppnåtts.

Sammanfattningen beskriver Länsförsäkringar ABs huvudaktiviteter inom området och hur dessa refererar till PRI:s principer. Utöver det fortlöpande arbetet har dessutom analyser och inriktningsförslag utarbetats i syfte att vidareutveckla både arbetsmetoder samt en ny strategisk plattform för ansvarsfulla investeringar.

Länsförsäkringar AB värnar om transparens kring arbetet med ansvarsfulla investeringar, både för att belysa framsteg men också utmaningar inom området. Mot den bakgrunden uppmanar vi även andra institutionella investerare till ökad transparens.

Sammanfattning av Länsförsäkringar ABs aktiviteter avseende ansvarsfulla investeringar under 2017

- *Ägararbete, samarbeten med andra investerare och involvering i olika initiativ (Princip 2-5)* – En översikt av genomförda aktiviteter summeras i tabellen nedan.
- *Hållbarhetshänsyn vid val och uppföljning av externa förvaltare (Princip 1 & 4)* – Länsförsäkringar AB anlitar i huvudsak externa förvaltare. Vi följer upp och betygsätter årligen externa förvaltare av institutionella mandat, egna fonder och rekommenderade fonder utifrån olika hållbarhetsperspektiv.

En positiv trend noteras då förvaltares betyg har ökat jämfört med föregående år. Vidare är samtliga förvaltare av noterade tillgångar, utom en, signatärer av PRI.

- *Genomlysning av innehav utifrån normer och hållbarhetsprinciper (Princip 1 & 2)* – Länsförsäkringar AB genomlyser innehav i noterade aktier och kreditobligationer minst halvårsvis i syfte att identifiera omstridda innehav. En av målsättningarna har varit att minska och utesluta kontroversiella vapenbolag från indirekta innehav i de institutionella portföljerna. Länsförsäkringar ABs förväntan är att externa förvaltare av fonder också anammar detta synsätt.
- *Hantering av klimatrisker (Princip 1)* – Förbränning av kol ger störst klimatutsläpp per energienhet i jämförelse med andra fossila bränslen. I Länsförsäkringar ABs egna fonder och diskretionära mandat exkluderas sedan 2016 ett 80-tal gruv- och energibolag vars omsättning är kopplad till förbränningskol. Omsättningsgränsen sänktes från 50 till 20 procent under 2017, vilket innebar att ytterligare cirka 50 bolag uteslöts.

- *Främja hållbara investeringar (Princip 1)* – Länsförsäkringar AB har successivt ökat exponeringen mot företag och institutioner som ger ut gröna obligationer, det vill säga instrument där medel öronmärks till hållbarhetsinriktade projekt. Under 2017 ökade allokeringen enligt målsättning med cirka 50 procent och uppgick vid utgången av året till 1,6 miljarder kronor.
- *Verktyg för att underlätta hållbart sparande (Princip 4)* – Hållbart sparande är viktigt för många kunder. Länsförsäkringar AB verkar för att underlätta för kunder att investera i fonder som agerar ansvarsfullt och satsar på hållbarhet. Under 2017 infördes hållbarhetsbetyg och en ny version av hållbarhetsprofilen på Fondplattformen. Betygen visar hur hållbart en fond investerar utifrån hur de bolag som fonden investerar i arbetar med miljö, sociala frågor och bolagsstyrning. Hållbarhetsprofilen å sin sida visar vilka metoder en fond använder för att beakta hållbarhetsfaktorer (välja in, välja bort samt påverka). Dessutom deltar vi i branschforum för att standardisera hållbarhetsmärkning av fonder.
- *Kommunicera och tydliggöra vårt arbete inom ansvarsfulla investeringar (Princip 6)* – Utöver denna rapport har vi under året även publicerat en separat rapport om arbetet i valberedningar och röstning på stämmor. Vidare har vi redovisat koldioxidavtryck för Länsförsäkringar ABs egna aktiefonder och för de olika portföljerna i traditionell försäkring. Under året har även ställningstaganden inom områdena internationella normer, kontroversiella vapen, affärsetik och fossila bränslen publicerats.

Aktiviteter inom ansvarsfulla investeringar	2017	2016
Antal reaktiva ² bolagsdialoger kring hållbarhet som fördes via etikonsult för Länsförsäkringar ABs räkning ³	119	107
– Varav antalet reaktiva bolagsdialoger som Länsförsäkringar AB varit engagerade i kring hållbarhet	15	30
Antalet förebyggande (proaktiva) dialoger kring hållbarhet	17	19
Antal uteslutna bolag kring hållbarhet ⁴ (exklusive kolbolag)	33	27
Antal bolagstämmor där röstning skett ⁵	50	36
Deltagande i valberedningar	16	13

² Reaktiva bolagsdialoger avser dialoger med bolag där en hållbarhetsincident har inträffat.

³ Det etikonsultföretag som anlitas har dialoger med bolag som hamnar i deras filter för Länsförsäkringar ABs och övriga kunders räkning. Därtill har flera av Länsförsäkringar ABs externa förvaltare en löpande dialog med bolag kring hållbarhetsfrågor.

⁴ Avser uteslutningar från direktägda aktier och kreditobligationer.

⁵ Avser ordinarie och extra bolagstämmor.

Ansvarsfulla investeringar inom Länsförsäkringar AB

Detta avsnitt av rapporten beskriver Länsförsäkringar ABs övergripande styrning, existerande fokusområden och idéer om den framtida inriktningen på arbetet med ansvarsfulla investeringar.

Länsförsäkringar AB investerar kunders pengar i ett stort antal bolag över hela världen. Investeringarna förvaltas av både interna och externa förvaltare, genom fonder eller diskretionära mandat. Ansvarsfulla investeringar är en del av investeringsfilosofin. Filosofin och det praktiska arbetet tar sin utgångspunkt i hänsyn till hållbarhetsfrågor (även så kallade ESG-frågor) i förvaltning och i ägarstyrning. Det är Länsförsäkringar ABs övertygelse att de bolag som arbetar systematiskt och integrerat med hållbarhetsfrågor är mer välskötta. De bolagen kommer således att vara de bästa investeringarna över tid. Vidare bidrar ett integrerat arbetssätt både till förbättrad riskhantering och möjligheter att identifiera lösningar på lokala och globala samhällsutmaningar.

Länsförsäkringar ABs arbete med ansvarsfulla investeringar utgår från FNs principer för ansvarsfulla investeringar (PRI). Vidare utgör medlemskapet i FN-initiativet kring ansvarsfullt företagande, Global Compact, en viktig grundsten i arbetet. Global Compact tio principer avseende miljö, mänskliga rättigheter, arbetsrätt och antikorrupcion appliceras både i förvaltnings- och ägarstyrningsarbete.

Styrning och organisation

Att ha ett välstrukturerat och målstyrt arbete inom ansvarsfulla investeringar med tydliga processer och metoder är fundamentalt. En robust styrning säkerställer det dagliga, operativa arbetet och är även en möjliggörare för

att uppnå Länsförsäkringar ABs framtida ambitioner inom området.

Länsförsäkringar ABs styrelse beslutar om den övergripande inriktningen för arbetet med ansvarsfulla investeringar, vilket yttras genom olika policyer. Policyer likväl som mål och aktiviteter kopplat till ansvarsfulla investeringar ses över årligen.

Kapitalförvaltningen och Fondbolaget

Länsförsäkringar ABs Kapitalförvaltning och Länsförsäkringar ABs Fondförvaltning (Fondbolaget) fyller viktiga roller i det praktiska arbetet med ansvarsfulla investeringar. Kapitalförvaltningen förvaltar institutionella portföljer för Länsförsäkringar Liv, Länsförsäkringar Sak, Agria, Länsförsäkringar Gruppliv och Länsförsäkringar AB. Fondbolaget förvaltar Länsförsäkringars egna fonder, fördelat på både aktiefonder och räntefonder. Majoriteten av det samlade kapitalet förvaltas av externa förvaltare. Upplägget bygger på att använda ledande förvaltare med olika placeringsområden och förvaltningsstilar, både för noterade och onoterade/alternativa investeringar. Fondbolaget har internt förvaltade aktier i svenska bolag.

Avdelningen för ansvarsfulla investeringar inom Kapitalförvaltningen ansvarar för både strategiska och operativa frågor inom området ansvarsfulla investeringar. Därtill har Kapitalförvaltningen ett nära samarbete med Fondbolaget. Bland annat samarbetar man kring hållbarhetsfokuserade ägardialoger och deltar gemensamt i olika investerarforum för att

driva utvecklingen inom branschen. Kapitalförvaltningen investerar dessutom i flera av Fondbolagets fonder.

Fondbolaget har ett stort fokus på ägarstyrning och i första hand mot svenska bolag givet storlek på innehav. Ägarstyrningen bedrivs genom deltagande i valberedningar och röstning på stämmor, antingen med egna representanter eller via ombud.

Utbildning inom ansvarsfulla investeringar med olika interna intressenter utgör ett fokus. Andra avdelningar inom både Kapitalförvaltningen och Fondbolaget involveras också i allt större utsträckning i arbetet med ansvarsfulla investeringar. Ett fullt ut integrerat arbete i berörda investeringsprocesser och ägarstyrningsaktiviteter är en förutsättning för att uppnå mål inom området. Mål som bland annat rör att säkerställa hantering av klimatrisker, samt att öka andelen hållbara investeringar för att stödja övergången till ett hållbart samhälle.

Utöver Kapitalförvaltningens och Fondbolagets fortlöpande arbete med ansvarsfulla investeringar finns ett antal kommittéer på plats i syfte att samordna, utveckla och följa upp arbetet. Den högsta instansen är Hållbarhetskommittén som består av Länsförsäkringar ABs koncernledning och hållbarhetschefen. Kommittén träffas minst fyra gånger per år för att diskutera och besluta om strategiska inriktningar gällande arbetet med hållbarhetsfrågor, däribland ansvarsfulla investeringar.

Val och påverkan externa förvaltare

Länsförsäkringar AB anlitar ett stort antal externa förvaltare. Arbetet med ansvarsfulla investeringar och hantering av ESG-frågor utgör en del av Länsförsäkringar ABs kravbild både vid upphandling av nya samt uppföljning av existerande externa förvaltare⁶. I samband med uppföljning presenteras betyg och förslag på förbättringsområden. Förvaltares för- måga att arbeta med ansvarsfulla investeringar bedöms utifrån tre perspektiv:

- Organisatorisk satsning, inklusive policy, resurser, kompetens, deltagande i initiativ och publik rapportering
- Bolagsdialoger och röstning
- Integrering och analys av ESG-frågor i investeringsanalys och beslut.

Länsförsäkringar AB betygsätter förvaltare för de olika perspektiven utifrån skalan 1 (dåligt) till 5 (mycket bra). Totalbetyget viktas sedan ihop baserat på de tre perspektiven. Vikten påverkas av vilket tillgångsslag som förvaltas. Exempelvis har bolagsdialoger och röstning lägre vikt vid kreditförvaltning då förvaltarna inte kan rösta på bolagsstämmor. Däremot kan förvaltarna fortfarande föra dialog med bolaget.

Vid val av nya förvaltare och specifikt i upphandlingsprocessen bifogas ett separat frågebatteri med fokus på ansvarsfulla investeringar. De förvaltare som väljs ut för nästa steg i upphandling får dessutom sina innehav genomlysta och uppföljningsfrågor ställs.

Genomlysning av investeringar

Länsförsäkringar AB verkar för att de bolag som Länsförsäkringar AB investerar i ska följa internationella konventioner och överens- kommelser inom miljö, mänskliga rättigheter, arbetsrätt, korruption och kontroversiella vapen. Dessutom verkar Länsförsäkringar AB för att bolag ska följa FNs Global Compacts hållbarhetsprinciper och OECDs riktlinjer för multinationella bolag.

Länsförsäkringar AB anlitar en extern etik-konsultfirma, GES International AB (GES), för genomlysning av noterade bolag i syfte att identifiera bolag som kan misstänkas bryta mot internationella konventioner. Genomlysningen görs både på noterade aktier och kreditobligationer. Om bolag som Länsförsäkringar AB har investerat i misstänks kränka internationella konventioner och hållbarhetsprinciper inleder Länsförsäkringar AB tillsammans med etik- konsulten en undersökning. Resultatet av denna undersökning kan aktivera en eskalerings- process, se rubrik Reaktiva dialoger.

Genomlysningen görs fyra gånger per år för innehaven i Länsförsäkringars egna fonder. Innehav i de institutionella portföljerna samt rekommenderade fonderna på Fondtorget genomlyses två gånger per år. Genomlysningen görs både för indirekta noterade innehav (fonder) och för direkta noterade innehav (diskretionära mandat). Därtill får Länsförsäkringar AB löpande information när etik-konsulten får kännedom om nya incidenter rörande misstänkta kränkningar. Vi återkopplar genomlysningens resultat till våra externa förvaltare. De uppmanas att återkoppla hur resultatet påverkar deras syn på enskilda bolag samt att inleda dialog med de bolag som misstänks kränka internationella konventioner.

Ägarstyrningsarbete

Länsförsäkringar AB bedriver ett aktivt ägar- arbete i syfte att påverka och förbättra både bolags samt sektorers styrning, hantering och transparens kring hållbarhetsfrågor. Arbetet bedrivs i egen regi och tillsammans med andra investerare.

Länsförsäkringar AB använder olika metoder för att utöva ägarstyrning och bolagspåverkan.

- Reaktiva och proaktiva dialoger med bolag rörande ägar- och hållbarhetsfrågor. Dessa två typer av dialoger beskrivs mer ingående under nästkommande rubriker.
- Röstning och deltagande på bolagsstämmor⁷.
- Deltagande i valberedningar.

- Samarbete med andra investerare för att påverka bolagens hållbarhetsarbete.
- Dialog med externa förvaltare och att de i sin tur ska utöva aktiv ägarstyrning med bolag rörande hållbarhetsarbete.
- Aktivt påverka aktörer inom finansbranschen att ta ett ökat ansvar för hållbarhetsfrågor.

Reaktiva dialoger

Om genomlysningens resultatet ger utslag initierar Länsförsäkringar AB tillsammans med etik-konsulten en eskaleringsprocess. Den processen kan utmynnas i enskilda reaktiva dialoger, se illustration nedan.

Följande process och arbetsmetoder tillämpas:

1. Om bolag som vi har investerat i misstänks *kränka internationella konventioner* inleds en granskning av *incidenten*.
2. Om *incidenten* kan kopplas till en *indikation om kränkning* av en konvention inleder etik-konsulten en djupare undersökning och dialog med bolaget för att kontrollera fakta. Ibland slutar dialogen på detta stadium som ett led i att kränkning inte kan verifieras eller på grund av att bolaget agerar och vidtar förbättringsåtgärder.
3. Om *kränkning kan verifieras* och bolaget inte har hanterat problemet i tillräcklig omfattning inleds en fördjupad dialog med bolaget. Målsättningen med dialogen är att påverka bolaget att upphöra med kränkningen och vidta förebyggande åtgärder så att kränkningen inte upprepas i framtiden. En sista utväg om dialogen inte ger önskvärt resultat är att utesluta bolaget.

Etikkonsultfirman för dialog med alla bolag som fastnat i deras filter, och om nödvändigt till- lämpas samtliga tre steg som beskrivits ovan. Dialogerna som de har med bolagen görs på uppdrag av Länsförsäkringar AB och deras övriga kunder. Länsförsäkringar AB har valt att i huvudsak engagera sig i dialog med bolag som finns på etik-konsultens lista av *verifierade kränkningar*.

Genomlysning- och dialogprocess

Länsförsäkringar AB för dialog med bolag som bryter mot internationella konventioner. Dialoger förs via etik-konsult och via Länsförsäkringar AB. Alla externa förvaltare uppmanas att föra dialog med bolagen. I Länsförsäkringars Fondförvaltnings egna fonder och i Länsförsäkringar ABs diskretionära mandat exkluderar bolag där dialog inte fungerar samt bolag kopplade till kontroversiella vapen och kolbolag. Externa förvaltare uppmanas att följa Länsförsäkringar ABs lista över exkluderade bolag

⁶ Av institutionella mandat, externa rekommenderade fonder och LF:s egna fonder som förvaltas av externa förvaltare

⁷ Notera att aktiviteter som rör vårt arbete i valberedningar och röstning specifikt redogörs för i Ägarstyrningsrapport 2017 jan-juni

Dessutom för vi dialog med ett urval av bolag där *indikation* om kränkning finns. Flera av de externa förvaltarna som Länsförsäkringar AB anlitar har dessutom egna genomlysningssprocesser av sina investeringar och för även dialoger med bolag.

1. Incident

2. Indikation om kränkning

3. Verifierad kränkning

Arbetsmodellen för när vi eller etikkonsultfirman får kännedom om misstänkta konventionsbrott.

Proaktiva dialoger

Länsförsäkringar AB för proaktiva dialoger med bolag i syfte att säkerställa att bolagen har ett aktivt hållbarhetsarbete och/eller arbetar förebyggande med att hantera identifierade hållbarhetsrisker. Identifierade hållbarhetsrisker och teman kan antingen utgå från Länsförsäkringar ABs egen analys av innehav i portföljen och/eller analyser från externa parter.

Utöver att driva proaktiva dialoger i egen regi samarbetar Länsförsäkringar AB gärna med andra investerare för att få större tyngd åt dialogen. Sådana upplägg ökar förutsättningarna att nå resultat. Samarbeten sker både via Länsförsäkringar ABs externa etikkonsult och genom olika branschinitiativ, såsom PRI och CDP.

Arbete i valberedningar och bolagsstämmor

Fondbolaget röstar och deltar i valberedningsarbetet huvudsak i svenska bolag där vi är bland de största ägarna och där bolagen finns med i Fondbolagets fonder. Nytt för 2017 var att Fondbolaget började rösta på utvalda bolagsstämmor för amerikanska bolag. Initialt har Fondbolaget prioriterat att rösta på bolagsstämmor i amerikanska bolag som ingår bland de 30 största innehaven. Fondbolaget röstade för aktieägarförslag som främst syftade till att stärka bolagens transparens inom hållbarhetsområdet. Mer information finns i Ägarstyrningsrapport 2017 jan-juni⁸.

Exkluderingar

Länsförsäkringar AB kan besluta att exkludera bolag från egna fonder och de direktägda innehaven om bolagen av olika anledningar anses utgöra en risk (exempelvis anseenderisk eller finansiell risk). Det resonemanget gäller även om dialogen med bolag kopplade till normbrott inte når önskvärt resultat. Länsförsäkringar AB utesluter bolag som kan kopplas till kontroversiella vapen (kärnvapen, klusterbomber, kemiska och biologiska vapen samt antipersonella landminor). Därtill exkluderas gruv- och energibolag som genererar en betydande andel av sin omsättning från förbränningskol⁹. Exkluderingar görs i Länsförsäkringar ABs egna fonder och i de direktägda innehaven, både i aktier och i företagsobligationer. En uppdaterad exkluderingslista finns publicerad på vår webbplats¹⁰.

Så långt det är möjligt försöker Länsförsäkringar AB påverka externa fondförvaltare att följa vår lista över exkluderade bolag och att utesluta dessa i externa fonder. Fondtorget externa fonder och Fondbolagets fond-i-fond produkter följer externa fondbolags exkluderingslistor. Därmed kan dessa fonder innehålla bolag som finns på Länsförsäkringar ABs exkluderingslista. Se specifikt avsnitt *Kontroversiella vapen i institutionella portföljer* på sidan 10.

Kommunicera och tydliggöra arbetet

Länsförsäkringar AB avser ha en tydlig samt öppen kommunikation avseende arbetet med ansvarsfulla investeringar.

Länsförsäkringar AB publicerar löpande rapporter och nyheter om arbetet med ansvarsfulla investeringar. En separat rapport om arbetet i valberedningar och röstning publiceras årligen. Vidare har vi redovisat koldioxidavtryck för Länsförsäkringar ABs egna aktiefonder och för de olika portföljerna i traditionell försäkring.

Länsförsäkringar AB har utvecklat ställningstaganden inom områdena internationella normer, kontroversiella vapen, affärsetik och fossila bränslen. Ställningstagandena¹¹ är publika och de syftar till att mer ingående vägleda Länsförsäkringar ABs arbete med specifika hållbarhetsfrågor och vad vi förväntar oss av bolag. De tre första ställningstagandena beskriver hur vi arbetar med normbaserad genomlysning av våra innehav och hur vi hanterar portföljbolag som fastnar i våra filter. Ställningstagandet "fossila bränslen" beskriver vår nuvarande inriktning för att både successivt fasa ut koldioxidintensiva bolag samt övergripande främja klimatsmarta investeringar.

⁸ https://www.lansforsakringar.se/globalassets/aa-global/dokument/ovrigt/aa-om-oss/agarstyrningsrapport_2017_jan_juni.pdf

⁹ Omsättningssiffror baserade på information om bolagen enligt Trucost databas.

¹⁰ <https://www.lansforsakringar.se/globalassets/aa-global/dokument/ovrigt/aa-om-oss/lf-fondforvaltning/lf-fondforvaltning-exkluderingslista.pdf>

¹¹ <https://www.lansforsakringar.se/stockholm/om-oss/hallbarhet/ansvarsfulla-investeringar/vara-stallningstaganden2/>

Framtida inriktning

Det pågår ett strategiskt utvecklingsarbete inom Länsförsäkringar AB avseende ansvarsfulla investeringar. Arbetet syftar till att definiera en framtida plattform för hållbar kapitalförvaltning, inklusive inriktningar och metoder för arbetet. Övergripande syftar utvecklingsarbetet till att ytterligare stärka hänsynen till ESG-frågor, jämte finansiella, inom förvaltningen samt ägarstyrningen, och därigenom uppnå en än mer betydande påverkan. Vår långsiktiga ambition är att säkerställa en hållbar avkastning, sett utifrån både finansiella, miljömässiga, sociala och bolagsstyrningsrelaterade dimensioner. Givet den ambitionen ska investeringar bidra till positiv påverkan och värdeskapande för både kunder och samhället i stort.

Som en första del i utvecklingsarbetet mot en hållbar kapitalförvaltning har Länsförsäkringar ABs Kapitalförvaltning börjat utarbeta fem fokusområden och tillhörande inriktningar. Dessa fokusområden presenteras i illustrationen och beskrivs kortfattat i punktform:

Inriktning mot hållbar kapitalförvaltning

Länsförsäkringar AB bedriver ett strategiskt utvecklingsarbete med för närvarande fem fokusområden. För respektive fokusområde utarbetas inriktningsförslag som antingen fokuserar på enskilda tillgångsslag, ESG-frågor eller arbetsmetoder.

Hållbar kapitalförvaltning				
Främja hållbara och klimatsmarta investeringar	Minimera klimatrisker	Värdeskapande ägararbete	Samarbete med ansvarsfulla och hållbarhetsinriktade förvaltare	Investera i ansvarsfulla bolag

- **Inriktning:** Främja hållbara investeringar som stödjer övergången mot ett mer hållbart samhälle och samtidigt bidrar till FNs globala mål.
- **Inriktning:** Minska klimatriskerna i portföljer och mäta klimatavtryck. Avtrycket kan både omfatta flera tillgångsslag samt direkta och indirekta klimatutsläpp.
- **Inriktning:** Bedriva ett värdeskapande och mätbart påverkansarbete med ökat fokus på proaktiva dialoger.
- **Inriktning:** Samarbeta med de mest ansvarsfulla och hållbarhetsinriktade förvaltarna, både av noterade och onoterade tillgångar.
- **Inriktning:** Investera i ansvarsfulla innehav och minimera omstridda, oavsett tillgångsslag.

I framtida rapporter och kommunikation kommer specifika nyckeltal och målformuleringar i förhållande till fokusområdena att presenteras.

Ansvarsfull förvaltning under 2017

Detta avsnitt av rapporten beskriver Länsförsäkringar ABs arbete under 2017 med ansvarsfull intern och extern förvaltning av vårt kapital samt hur specifika hållbarhetsfrågor har hanterats.

Länsförsäkringar ABs investeringar förvaltas av både interna och externa förvaltare, genom fonder eller diskretionära mandat. Majoriteten av kapitalet förvaltas av externa förvaltare.

Inom alternativa investeringar har Kapitalförvaltningen mandat att investera, för Länsförsäkringar Liv och Sak, i riskkapitalfonder och fastigheter. Länsförsäkringar Liv och Sak har, tillsammans med 19 länsförsäkringsbolag, direktägarande i Humlegården Fastigheter AB. Kapitalförvaltningen har i förhållande till Humlegården ett styrnings- och uppföljningsansvar som inkluderar ESG-frågor. Länsförsäkringar Liv äger även aktier i Bergvik Skog AB.

Positiv påverkan externa förvaltare

Vi har noterat att flertalet externa förvaltare fortsatt att göra förflyttningar i sitt arbete med ansvarsfulla investeringar och ESG-frågor under året. Förflyttningarna har resulterat i förbättrade betyg som Länsförsäkringar AB fastställer. Rent konkret har till exempel kreditförvaltare förbättrat integreringen, tagit fram sektor/landanalyser och utvecklat sin ESG-bedömning av bolag. Flertalet förvaltare har också förbättrat sin återslagrapportering av ESG-arbete till oss.

Flera förvaltare har återkopplat att vårt påverkansarbete gentemot dem har haft en positiv effekt i form av tydligare inriktning på arbetet med ESG-frågor inom respektive organisation. Axplock från året:

- Länsförsäkringar AB har bytt ut sin europeiska kreditförvaltning till nya förvaltare som på ett tydligare sätt integrerar ESG-frågor i sin analys. En av förvaltarna har även fokus på att reducera exponeringen mot fossilintensiva bolag. Inom aktieförvaltningen har investeringar skett i två tillväxtmarknadsmandat med ESG-inriktning. Den ena investeringen var en fossilfri fond. En ökad exponering mot förvaltare som reducerar investeringar i fossilintensiva bolag är en del av vår långsiktiga målbild.
- En analys av hur Länsförsäkringar ABs externa förvaltare analyserar och integrerar ESG-faktorer i statspapper och bostadsobligationer har påbörjats.
- Fokuserade dialoger fördes med våra externa förvaltare kring att anamma våra exkluderingskriterier.

Majoriteten av Länsförsäkringar ABs externa förvaltare har nu skrivit under FNs principer för ansvarsfulla investeringar (PRI). Fördelningen skiljer sig dock än så länge åt mellan förvaltare av noterade tillgångar, se tabell nedan, och förvaltare av onoterade tillgångar. Medan i princip alla förvaltare av noterade tillgångar är signatärer av PRI så återstår fortfarande arbete med att lyfta andelen bland förvaltare av onoterade tillgångar. Detta utgör ett fokusområde framöver.

Stärkt hållbarhetshänsyn i intern förvaltning

Länsförsäkringar ABs direktägarande i börsnoterade aktier sker i stort sett uteslutande genom de fonder som förvaltas av Fondbolaget. Fondbolagets internt förvaldade aktier uppgick till ett värde av cirka 25 miljarder kronor per 31 december. För de tillgångsslag och marknader där vi inte själva har möjlighet att rekrytera marknadens bästa förvaltare väljer vi att samarbeta med externa förvaltare.

Sedan slutet av 2016 förvaltas Länsförsäkringar ABs svenska aktiefonder internt. Fokus under 2017 har legat på att genomföra en intern kartläggning av portföljbolagens hållbarhetsarbete. Syftet med kartläggningen har varit att få en uppfattning om var bolagen befinner sig i dagsläget och att kunna mäta förflyttningar inom bolagens hållbarhetsarbete framöver. Hållbarhetsanalysen kombineras med den finansiella analysen och vägs in i investeringsbesluten. För de större bolagen har Fondbolagets förvaltare även tillgång till extern hållbarhetsanalys. Det underlaget används som komplement till deras egen analys.

Förvaltarna tar upp frågor om hållbarhet i sina ordinarie möten med bolagen. Vid vissa tillfällen under året har förvaltarna även organiserat separata möten med bolagen där fokus enbart varit på bolagens hållbarhetsarbete. Syftet med dessa möten

Uppföljning av förvaltare	2017	2016
Andel förvaltare av Länsförsäkringar Fondförvaltnings fonder som har skrivit under PRI	100 %	100 %
Andel förvaltare som Länsförsäkringar AB anlitar för förvaltning av noterade tillgångar i institutionella portföljer som har skrivit under PRI	95 %	93 %
Andel av rekommenderade fonder på Fondtorget som har skrivit under PRI	100 %	98 %

är främst att informera investeringsanalysen och beslut. En indirekt effekt kan även uppstå i form av påverkan på enskilda bolags hållbarhetsarbete. De typer av dialoger där påverkan är främsta syftet beskrivs mer ingående i nästa avsnitt av rapporten.

Exempel på hållbarhetsmöten som Fondbolaget förde under året:

- **AarhusKarlshamn** – bolaget tillverkar vegetabiliska oljor och förvaltare har fört en dialog om palmolja och mer specifikt om spårbarhet, certifiering samt uppföljning och kontroller av leverantörer.
- **Victoria Park** – förvaltare har besökt bolagets platskontor i Tensta och fört en dialog om hur de arbetar med hyresfastigheter i socialt utsatta områden. Victoria Park arbetar bland annat med att ha en hög lokal närvaro och genom att anställa personer som själva bor i eller har en nära anknytning till bostadsområdet.
- **Kindred** – dialog om hur bolaget arbetar med "ansvarsfullt spelande". Mer konkret, hur de gör för att upptäcka riskbeteende hos sina kunder och vilka metoder de använder för att följa, stötta, och skydda kunder som befinner sig i riskzonen för spelberoende.
- **SEB** – dialog om vikten av att lyfta finansiell brottslighet och motpartsrisker som en av största hållbarhetsriskerna för banksektorn. I dialogen diskuterades hur banken kontrollerar kundkännedom och hur man som bank kontrollerar vad man lånar ut till.
- **Investor** – förvaltare har träffat och diskuterat hur de ser på hållbarhetsfrågor såväl i moderbolaget som i portföljbolagen. Portföljbolagen granskas noga varje år och utifrån denna granskning diskuteras bolagens möjligheter och risker. Moderbolagets största risk är den så kallade anseenderisken, att ses som dåliga ägare.

Minskning av klimatrisker och ökning av andel hållbara investeringar

Länsförsäkringar AB har som ambition att minska klimatrisker samt främja hållbara investeringar. Utvecklingen under 2017 kopplat till dessa två fokusområden summeras nedan:

- **Minska klimatrisker** – klimatrisker anses i varierad utsträckning kunna utgöra en finansiell risk. Det är därför viktigt att analysera och reducera klimatavtrycket i väsentliga delar av portföljen. Fossila bränslen är en starkt bidragande orsak till klimatförändringar och kol är det energislag med mest negativ påverkan. I Länsförsäkringar ABs egna fonder och diskretionära mandat exkluderas från 2017 kolgruvebolag och energibolag med mer än 20 procent av omsättningen från kol. Omsättningsgränsen har successivt sänkts från 50 procent 2016. Sänkningen av gränsen från 50 till 20 procent innebär att ytterligare 50 bolag exkluderas. Utfasningen av koldioxidintensiva bolag är ett led i Länsförsäkringar ABs långsiktiga arbete mot hållbar kapitalförvaltning.

Ökad andel hållbara investeringar – att öka andelen hållbara investeringar handlar i stort om att identifiera morgondagens bolag. De bolag som bedriver utveckling och har lösningarna för övergången till ett mer hållbart och klimatneutralt samhälle. Både Kapitalförvaltningen och Fondbolaget har successivt ökat sin exponering mot investeringsstrategier som proaktivt väljer in innehav utefter sin hållbarhetsprofil.

Vidare har vi ökat vår allokering mot företag och institutioner som ger ut så kallade gröna obligationer, instrument där medel öronmärks till definierade, mer hållbara projekt.

- I december uppgick Kapitalförvaltningens investeringar i gröna obligationer till 1,6 miljarder kronor, vilket motsvarar 1,7 procent av de räntebärande investeringarna som förvaltas.
- Under 2017 var 297 miljoner kronor i Fondbolagets räntefonder investerade i gröna obligationer, vilket motsvarade 2,4 procent av det totala kapitalet i räntefonderna

Hantering av kontroversiella vapen i institutionella portföljer

Länsförsäkringar AB har under 2016–2017 haft ett särskilt fokus på att rensa de indirekta innehaven via fonder i de institutionella portföljerna från kontroversiella vapen. Om vi har identifierat innehav av kontroversiella vapen i en fond som ingår i de institutionella portföljerna har en process inletts för att påverka förvaltaren att avyttra innehaven inom en angiven tidsperiod. Om förvaltaren vid periodens slut inte har avyttrat innehavet eller kunnat påvisa att de har inletts en process för att avyttra innehavet, initieras en process för försäljning av fonden. Under 2017 sålde Länsförsäkringar AB den sista fondandelen i de institutionella portföljerna som innehöll bolag kopplade till kontroversiella vapen.

Ägararbetet under 2017

Detta avsnitt av rapporten beskriver Länsförsäkringar ABs ägararbete under 2017, inklusive reaktiva och proaktiva påverkansdialoger, samt vilka dialoger som avslutats och bolag som har exkluderats.

Reaktiva dialoger i syfte att påverka bolag

Vi har valt att i huvudsak engagera oss i reaktiva dialoger med bolag som finns på etikonsultens lista av *verifierade* kränkningar. Ett urval av dessa bolag bildar Länsförsäkringar ABs observationslista. Dessutom för vi dialog med ett urval av bolag där *indikation* om kränkning finns. Flera av de externa förvaltarna som Länsförsäkringar AB anlitar har dessutom egna genomlysningssprocesser av sina investeringar och för även dialoger med bolag.

Under 2017 förde GES dialog med 119 (107) bolag för Länsförsäkringar ABs och andra kunders räkning. Vidare hade GES totalt 2 019 (2 341) kontakter via brev och e-post med bolagen i fråga och 124 (169) telefon- och fysiska möten.

Dialog med bolag på observationslistan

Vid utgången av 2017 fanns 34 bolag på Länsförsäkringar ABs observationslista. Dessa bolag kan kopplas till kränkningar av internationella konventioner. Under 2017 fördes ett nytt bolag, Braskem, upp på observationslistan. En dialog med detta bolag har tidigare förts via vår etikonsult för vår och andra kunders räkning. Vi deltog aktivt i 15 (30) av dessa reaktiva dialoger. En förklaring till nedgången i aktivt deltagande i dessa dialoger, jämfört med före-

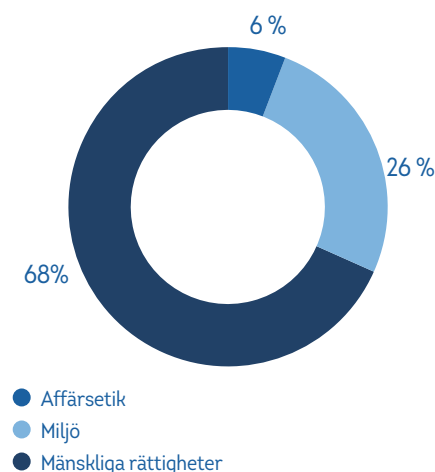
gående år, var personalförändringar. Länsförsäkringar AB har som målsättning att aktivt delta i dialog med bolag på observationslistan.

Det vanligaste temat för dessa dialoger under 2017 var mänskliga rättigheter (68 procent av dialogerna) följt av miljö (26 procent) och affärsetik (6 procent). Inom mänskliga rättigheter ingår även arbetsrätt. Vissa av dialogerna berör både mänskliga rättigheter och miljö. I dessa fall är det dock vanligt att konventionsbrottet kan kopplas till konventioner rörande mänskliga rättigheter varför dessa dialoger i första hand har detta tema.

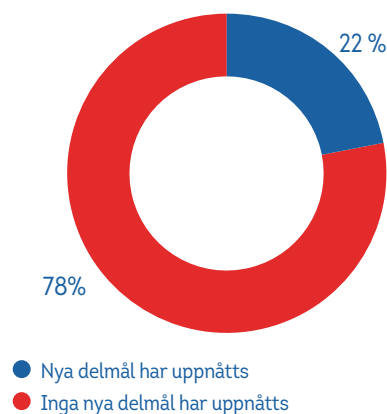
Under 2017 har nya delmål uppnåtts för 22 procent av dialogerna med bolagen på observationslistan. Arbetet med dialoger är långsiktigt. Så länge Länsförsäkringar AB har en fungerande dialog med bolaget och bedömer att fallet kan utvecklas positivt kan dialogen pågå under en viss men inte obegränsad tid. I tabellen på sidan 11 redovisas vilken typ av normbrott respektive bolag associeras till samt utveckling av dialogen, inklusive vilka delmål som har uppnåtts för varje bolag.

Under 2017 avslutade Länsförsäkringar AB dialogen med två bolag som ett led i att dialogen gett önskat resultat. Mer information om dessa dialoger finns på sidan 20.

Hållbarhetsteman som dialogerna med bolag på observationslistan har fokuserat på, 2017

Utveckling av dialoger med bolag på observationslistan, 2017

Förklaring till symbolerna i tabellen nedan

Vi använder oss av vår etikonsult GES International ABs symboler för att illustrera typ av konventionsbrott som ett bolag kopplas till:

Arbetsrätt

Miljö

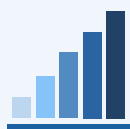
Korruption

Mänskliga rättigheter

Förklaring till stolparna i tabellen nedan

Indikatorn beskriver vilka delmål som uppnåtts i dialogen.

Milstolpe 1: Initial kontakt med bolaget har inletts

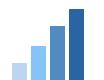
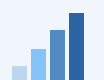
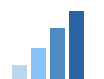
Milstolpe 2: Dialog med bolaget har etablerats

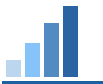
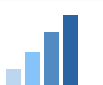
Milstolpe 3: Bolaget har åtagit sig att hantera kränkningen

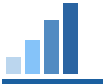
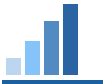
Milstolpe 4: Bolaget har utvecklat en strategi för att hantera kränkningen

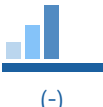
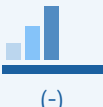
Milstolpe 5: Kränkningen har upphört/Bolaget har en effektiv strategi

Siffran i parentes under respektive indikator anger antalet tillkomna milstolpar sedan 2016. (-) indikerar att ingen utveckling har skett sett till antal milstolpar sedan 2016.

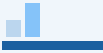
Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
AK Bank kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och FNs konvention om biologisk mångfald genom finansiering av ett vattenkraftverk i Turkiet. 	Att bolaget antar en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter.	Under 2017 har banken tillsammans med det lokala nätverket av Global Compact och sex andra banker skrivit under en nationell deklaration om en hållbar finanssektor som ska genomlysas bankens alla aktiviteter, inklusive projektfinansiering. Förhoppningen är att detta ska spridas vidare till andra turkiska industrier och verksamheter. I tidigare dialog framkom det att banken förbättrat sin riskhantering av miljö- och sociala frågor i projektfinansiering. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas bli färdigt under 2018.	 (-)
Barrick Gold Corp kopplas till överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald och kränkning av mänskliga rättigheter vid sina gruvor i Papua Nya Guinea och Tanzania. Gruvan i Papua Nya Guinea deponerar sitt avfall direkt i floden, vilket skadar dess ekosystem och utgör en risk för människors hälsa. Vidare har företagets säkerhetspersonal anklagats för grova människorättskränkningar såsom tvångsfördrivningar samt utövat sexuellt och dödligt våld. 	Bolaget bör säkerställa att avfallet från Porgeragruvan i Papua Nya Guinea hanteras på ett ansvarsfullt sätt, att långtidseffekter på miljön minimeras, samt att miljöskadade områden saneras. Bolaget bör även anta en policy som förbjuder deponering av gruvavfall i floder och grunda vattendrag. Vidare bör bolaget visa att det vidtagit åtgärder för att kompensera de kvinnor som blivit utsatta för sexuellt våld av bolagets säkerhetspersonal.	Bolaget har fortsatt arbetet med att införa processer för mänskliga rättigheter, bland annat implementering av en tredjepartsgranskad plan för gottgörelse av våldsoffer. Då bolaget vidtagit åtgärder väljer Länsförsäkringar AB att avsluta dialogen rörande mänskliga rättigheter men fortsätter dialogen rörande kränkningar av miljönormer. Dialogen har under året handlat om hur planen ser ut för sanering och återställande av området efter att verksamheten avslutats i Porgeragruvan. Sedan förra året har bolaget en policy på plats om att inte fortsätta med deponering av gruvavfall i floder och vattendrag i nya gruvprojekt.	 Miljö (-) Mänskliga rättigheter (+3)
BHP kopplas till överträdelse av miljönormer och mänskliga rättigheter i samband med att en gruvdamm i Brasilien brast i november 2015 och ledde till flera dödsfall, miljöförstörelse och att 700 personer tvingades evakueras. Dammen drivs av Samarco Mineração som ägs av BHP och Vale. 	Att bolaget kompenserar offren för katastrofen och miljösanerar området. Bolaget bör även vidta åtgärder för att förhindra liknande incidenter i framtiden.	Bolaget har under året fortsatt vidta åtgärder för att gottgöra offren och återställa miljön. Blandat annat har förhandlingar förts kring nya bosättningar som ska ersätta de hem som förstördes i katastrofen. Arbetet sker genom en stiftelse, upprättad av BHP, Vale och Samarco, som samordnar projekt i samarbete med myndigheter och andra lokala intressenter. Under 2017 ingick stiftelsen partnerskap med miljöorganisationen IUCN, som ska revidera de lösningar som sätts in för de påverkade vattendragen.	 (-)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
Braskem kopplas till mutbrott i Brasilien 2006–2014. 	Att bolaget samarbetar med utredande myndigheter kring mutanklagelserna. Att bolagets antikorrupsionsprogram stärks.	En extern utredning har sedan tidigare tillsatts av Braskem och under året har bolaget fortsatt arbetet med rekommendationer från utredningen, kring förbättringar av bolagets etik och compliance-system. Under året har två externa personer tillsatts för bevakning av bolagets efterlevnad av en rättslig överenskommelse kring ytterligare förbättringar av etik och compliance. I samma överenskommelse dömdes Braskem också till att betala ett stort skadeståndsbelopp.	
Freeport McMoRan kopplas genom sitt dotterbolag PT Freeport Indonesia till miljöförstöring och överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald genom sin drift av Grasberggruvan i Indonesien. Gruvan deponerar sitt avfall direkt i floden, vilket skadar dess ekosystem och utgör en risk för människors hälsa. Bolaget kopplas även till kränkningar av mänskliga rättigheter genom betalningar till indonesisk militär för skydd av gruvan. 	Freeport bör säkerställa att avfallet från Grasberggruvan hanteras i enlighet med internationellt accepterade riktlinjer, samt att långtidseffekter av verksamheten på miljön minimeras. Bolaget bör även anta en policy som förbjuder deponering av gruvavfall i floder och grunda vattendrag. Vidare bör bolaget visa att betalningar till indonesisk militär inte bidrar till kränkningar av mänskliga rättigheter.	Bolaget har under året fört förhandlingar med den indonesiska regeringen om ägarskapet av gruvverksamheten vilket resulterat i att bolaget kommer att sälja 51 procent av sin verksamhet till staten. Bolaget har under tiden minskat produktionen och skjutit upp planer på underjordsdrift och relaterade miljöåtgärder. Samtidigt har bolaget fortsatt vidta åtgärder för att minska påverkan från avfallet från dagbrottsverksamheten. Vad gäller kopplingen till indonesisk militär har bolaget utlovat mer transparens i en rapport som ska publiceras i mars 2018.	Miljö (+2) Mänskliga rättigheter (+2)
Kasikornbank PCL kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och Rio-deklarationen genom finansiering av Xayaburi-dammen i Laos. Vattenkraftprojektet riskerar slå ut flera fiskarter och därmed försämra livskvalitet samt hota matsäkerheten för miljontals människor som bor utmed Mekongfloden. 	Banken bör säkerställa att dammen byggs och drivs med hänsyn tagen till sociala och miljömässiga aspekter innan den fortsätter finansieringen av projektet. Kasikornbank har en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter.	Banken vidhåller att vattenkraftprojektet uppfyller samtliga lagkrav och internationella standarder och hänvisar till sekretess avseende frågor gällande Xayaburi-dammen. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas sättas i drift år 2019. Dialogen har under året handlat om bolagets generella riskhantering av sociala och miljöaspekter i kreditgivning. Banken gör en utredning av miljö- och sociala risker vid nya kreditansökningar och diskuterar med projektägaren hur riskerna ska minimeras. Om projektet inte uppfyller miljö- och sociala kriterier beviljas inte lånet.	 (-)
Norilsk Nickel kopplas till överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald och konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar genom sin gruvdrift i Sibirien. 	Att bolaget minskar sina utsläpp till en nivå som är säker för människor och miljö samt tar fram en plan för hur det ska återställa förorenade områden vid sin gruvdrift i Sibirien.	Bolaget har vidtagit åtgärder för att hantera sina utsläppsproblem och utsläppen av svaveldioxid i staden Norilsk har minskat med 30 procent sedan 2015. Ytterligare planerade åtgärder är renovering av bolagets fabriker och installering av utrustning som fångar upp utsläppen.	 (+1)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
Rio Tinto kopplas till miljöförstöring och överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald genom sitt samarbete med Freeport McMoRan, vars dotterbolag driver Grasberggruvan i Indonesien. Gruvan deponerar sitt avfall direkt i floden, vilket skadar dess ekosystem och utgör en risk för människors hälsa. 	Bolaget bör säkerställa att avfallet från Grasberggruvan hanteras i enlighet med internationellt accepterade riktlinjer, samt att långtidseffekter av verksamheten på miljön minimeras. Bolaget bör även anta en policy som förbjuder deponering av gruvavfall i floder och grunda vattendrag i framtida projekt.	Under året har förhandlingar skett mellan indonesiska regeringen och Freeport som är ansvarigt för driften av gruvan. Freeport väntas sälja 51 procent av sin gruvverksamhet till staten. Rio Tintos andel i gruvan väntas köpas upp av staten. Bolaget har i dialog medgett att deponeringen av avfall direkt i floden skadar ekosystemet, men menar att det är den mest praktiska lösningen för Grasberggruvan givet dess förutsättningar. Rio Tinto antog år 2012 en policy som förhindrar utsläpp av gruvavfall till floder i framtida projekt.	 (-)
Turkiye Garanti Bankasi kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och FNs konvention om biologisk mångfald genom finansiering av ett vattenkraftverk i Turkiet. 	Att bolaget antar en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter.	Under 2017 mötte banken nordiska investerare och berättade att det tillsammans med det lokala nätverket av Global Compact och sex andra banker har skrivit under en nationell deklaration om en hållbar finanssektor som ska genomlysas alla bankens aktiviteter, inklusive projektfinansiering. Förhoppningen är att detta ska spridas vidare till andra turkiska industrier och verksamheter. Sedan tidigare har banken informerat om att den har förbättrat sin riskhantering av miljö- och sociala frågor i enlighet med Ekvatorprinciperna för projektfinansiering. Konstruktionen för projektfinansiering. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas bli färdigt under 2018.	 (-)
Vale kopplas till överträdelse av miljönormer och mänskliga rättigheter i samband med att en gruvdamm i Brasilien brast i november 2015 och ledde till flera dödsfall, miljöförstörelse och att 700 personer tvingades evakueras. Dammen drivs av Samarco Mineração som ägs av BHP och Vale. 	Att bolaget kompenserar offren för katastrofen och miljösanerar området. Bolaget bör även vidta åtgärder för att förhindra liknande incidenter i framtiden.	Bolaget har under året fortsatt vidta åtgärder för att gottgöra offren och återställa miljön. Bland annat har förhandlingar förts kring nya bosättningar som ska ersätta de hem som förstördes i katastrofen. Arbetet sker genom en stiftelse, upprättad av BHP, Vale och Samarco, som samordnar projekt i samarbete med myndigheter och andra lokala intressenter. Under 2017 ingick stiftelsen partnerskap med miljöorganisationen IUCN, som ska revidera de lösningar som sätts in för de påverkade vattendragen.	 (-)
Wesfarmers kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom import av fosfat från Västsahara vilket indirekt finansierar Marockos illegala ockupation av området. 	Att bolaget antar en policy som förhindrar det från överträdelser av folk-rätten, specifikt FNs konvention för medborgerliga och politiska rättigheter samt FN-konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.	Bolaget har inte köpt fosfat från Västsahara sedan 2012 men har inte bekräftat att framtida köp inte kommer göras.	 (-)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
Agrium kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom import av fosfat från Västsahara vilket indirekt finansierar Marockos illegala ockupation av området. 	Att bolaget upphör med inköp av fosfat från Västsahara, eller kan bevisa att utvinningen genomförs i enlighet med den västsahariska befolkningens intressen och önskemål, i linje med FN-utlåtandet från 2002. Att bolaget antar en policy som förhindrar det från överträdelser av folkrätten, specifikt FNs konvention för medborgerliga och politiska rättigheter samt FN-konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.	Bolagets finansiella risker förknippade med inköp av fosfat har under 2017 ökat då skepp lastade med fosfat från Västsahara har blivit kvarhållna av lokala myndigheter i Panama och Sydafrika under anklagelser om illegal last. Bolaget har fusionerats med Potash Corp och i början av 2018 bildades bolaget Nutrien.	
Andritz kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och miljökonventioner i samband med dammprojekt i Brasilien, Laos och Turkiet. Bolaget levererar turbiner och annan teknisk utrustning till dammarna. 	Att bolaget antar en policy som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter i infrastrukturprojekt.	Bolaget har inte öppnat upp för dialog med investerare under 2017 med motiveringen att de utför internt arbete för att förbättra sin övergripande hållbarhetsstrategi och genomlysningsprocess (due diligence). I ett uttalande till OECDs nationella kontaktpunkt i Österrike i juni 2017 skrev bolaget att det ska ta hänsyn till miljö- och människorättsaspekter i sin genomlysningsprocess för alla framtida projekt. Andritz har tidigare hävdade att det i sin roll som leverantör till dammarna inte är ansvarigt för hur ägarna planerar och utför projekten.	
Bank Hapoalim, Bank Leumi, First International Bank of Israel och Mizrahi Tefahot kopplas till finansiering av illegala bosättningar på palestinsk ockuperad mark. 	Att bolagen upphör med finansiering till illegala bosättningar samt antar policyer som skyddar mänskliga rättigheter och humanitär rätt.	Som stöd för dialogen med bankerna har legala experter konsulterats som har förtydligat att bankerna inte är tvungna enligt israelisk lag att tillhandahålla bolånefinansiering för bosättningar, vilket bankerna tidigare har hävdade. Enligt israelisk lag är bankerna enbart tvungna att erbjuda viss grundläggande bankservice.	
Daewoo International kopplas till barnarbete och tvångsarbete i samband med köp av bomull i Uzbekistan. 	Att bolaget upphör med inköp av bomull från Uzbekistan eller kan bevisa att barn- och tvångsarbete inte förekommer. Att bolaget implementerar ett system för hantering av leverantörskedjan som överensstämmer med ILO:s kärnkonventioner.	Daewoo har fortsatt att lyfta frågan om barn- och tvångsarbetet med den uzbekiska regeringen. Även om det är svårt att avgöra vilken verklig effekt som bolagets dialog med regeringen har haft så har det under 2017 funnits tecken på en förändring i den uzbekiska regeringen syn på problemet med tvångsarbete då både presidenten och premiärministern lyft frågan i offentliga sammanhang. Enligt den Internationella arbetsorganisationen (ILO) har den systematiska förekomsten av barnarbete i Uzbekistans bomullsskörd upphört de senaste åren.	

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
Glencore kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom oljeprospektering i Västsahara. 	Att bolaget antar en policy som förhindrar det från överträdelser av folkrätten, specifikt FNs konvention för medborgerliga och politiska rättigheter samt FN-konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.	Glencore har haft licens för sökandet efter olja vid två olika block utanför den Västsahariska kusten. Under 2017 har bolaget avvecklat verksamheten vid båda blocken.	 (+1)
Incitec Pivot kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom import av fosfat från Västsahara vilket indirekt finansierar Marockos illegala ockupation av området. 	Att bolaget upphör med inköp av fosfat från Västsahara eller kan bevisa att utvinningen genomförs i enlighet med den västsahariska befolkningens intressen och önskemål, i linje med FN-utlåtandet från 2002. Att bolaget antar en policy som förhindrar det från överträdelser av folkrätten, specifikt FNs konvention för medborgerliga och politiska rättigheter samt FN-konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.	Under 2017 har bolaget inte köpt fosfat från Västsahara men inga uppdateringar har skett utav bolagets riktlinjer eller policies.	 (-)
Petrobras kopplas till omfattande korruption och kartellverksamhet i Brasilien 2004–2012. 	Att bolaget samarbetar med utredande myndigheter kring mutanklagelserna. Att bolagets antikorrupsionsprogram stärks.	Bolaget har under året presenterat ytterligare förbättringar i sin hantering av etik och compliance, speciellt avseende utbildning för anställda, förbättrade kontrollmekanismer och mer personal till etik- och compliance-avdelningen.	 (-)
Posco kopplas till barnarbete och tvångsarbete i Uzbekistan genom sitt dotterbolag Daewoo i samband med köp av bomull. 	Att Poscos dotterbolag upphör med inköp av bomull från Uzbekistan eller kan bevisa att barn- och tvångsarbete inte förekommer. Att bolaget antar policyer för hela koncernen som överensstämmer med internationella riktlinjer	Poscos dotterbolag har fortsatt att lyfta frågan om barn- och tvångsarbetet med den uzbekiska regeringen. Även om det är svårt att avgöra vilken verklig effekt som bolagets dialog med regeringen har haft så har det under 2017 funnits tecken på en förändring i den uzbekiska regeringen syn på problemet med tvångsarbete då både presidenten och premiärministern lyft frågan i offentliga sammanhang. Enligt den Internationella arbetsorganisationen (ILO) har den systematiska förekomsten av barnarbete i Uzbekistans bomullsskörd upphört de senaste åren.	 (-)
Tokyo Electric Power Company (TEPCO) kopplas till överträdelse av kärnsäkerhetskonventionen i samband med jordbävningen i Japan 2011 som utlöste en kärnkraftsolycka. TEPCO hade huvudansvaret för säkerheten vid kärnkraftverket men misslyckades med att skydda mot effekterna av jordbävningen och tsunamin som följde. 	Att bolaget kompenserar offren för olyckan, sanerar området och förbättrar sina processer samt att nedmonteringen av de skadade reaktorerna och förvaret av kärnbränslet sker på ett säkert sätt.	Bolaget har under året fortsatt avveckla kärnkraftverket och saneringen i Fukushima. Arbetet kommuniceras fortlöpande på bolagets hemsida. Avvecklingen som beräknas ta 30–40 år innebär bland annat borttagning av bränslestavar från de skadade reaktorerna och förvaringsbassängerna. Bolaget har även fortsatt behandla förorenat vatten och vidta åtgärder för att minska läckage av förorenat vatten till havet.	 (-)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
Adani Ports and Special Economic Zone Limited (APSEZ) kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och FNs konvention om biologisk mångfald genom driften av en hamn i Indien. 	Att bolaget återställer skadade ekosystem. APSEZ bör följa de särskilda miljöregler som gäller för driften av hamnen och även vidta åtgärder för att förbättra levnadsvillkoren för de lokala fiskarna.	Bolaget öppnade upp för dialog under 2017. Bolaget anser sig inte vara skyldigt till miljöförstöring, men har på begäran av lokala intressenter planterat mangroveskog och vidtagit åtgärder för att förbättra levnadsvillkoren för de lokala fiskarna, bland annat genom att erbjuda dem jobb.	 (+1)
Bangkok Bank Public kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och Riodeklarationen genom finansiering av Xayaburi-dammen i Laos. Vattenkraftprojektet riskerar slå ut flera fiskarter, och därmed försämra livskvalitet samt hota matsäkerheten för miljontals människor som bor utmed Mekongfloden. 	Att banken säkerställer att dammen byggs och drivs med hänsyn tagen till sociala och miljömässiga aspekter innan den fortsätter finansieringen av projektet. Bangkok Bank bör även anta en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter.	Bolaget har inte öppnat upp för dialog med investerare under 2017. Bangkok Bank har tidigare vidhållit att vattenkraftprojektet uppfyller samtliga lagkrav samt internationella standarder. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas sättas i drift år 2019.	 (-)
Chevron Corp kopplas till överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald i samband med oljeutvinning i Amazonas, Ecuador. 	Att bolaget tar ansvar för miljöföroreningarna i Ecuador och vidtar nödvändiga åtgärder för att miljösanering och kompensation till lokalbefolkningen genomförs på ett tillfredsställande sätt.	Under året pågick flera rättsprocesser mot bolaget rörande miljöföroreningarna i Ecuador. Processer som pågår i Argentina, Brasilien och Kanada har hittills inte resulterat i en fällande dom mot bolaget. På den årliga bolagsstämman i maj 2017 fick förslaget att bolagets styrelseordförande bör vara en oberoende ledamot 39 procent av rösterna. Enligt förslaget hade styrelsens otillräckliga översyn lett till att ledningen vanskött ett antal frågor vilket lett till högre risker och kostnader för aktieägarna. De pågående rättsprocesserna i Ecuadorfallet var enligt förslaget den mest angelägna frågan.	 (-)
China Railway Group (CRG) kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom byggandet av Lanxinjärnvägen i norra Kina. 	Att bolaget antar policyer och anpassar sitt riskhanteringssystem i enlighet med internationella riktlinjer och standarder inom hälsa och säkerhet	Enligt bolaget är utredningar kring två nyligen inträffade arbetsplatsolyckor ännu inte slutförda. Rapporter om minst en ytterligare arbetsplatsolycka relaterad till bolaget rapporterades under året. Bolaget vill inte lämna ut hälso- och arbetsplatssäkerhetsdata, vilket gör det svårt att bedöma bolagets ansträngningar på området. Även om resultaten av undersökningarna kommer att behövas för att fastställa företagets ansvar, tyder systematiken i återkommande rapporter om arbetsplatsolyckor på allvarliga luckor i CRGs policyer och implementering av hälso- och säkerhetspolitik.	 (-)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
JBS SA kopplas till systematiska överträdelser av arbetsrätten då dess dotterbolag i Brasilien och USA inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att skydda sina anställda mot allvarliga arbetsplatsskador. 	Att bolaget förbättrar sin policy och sitt förebyggande arbete inom hälsa och säkerhet på arbetsplatsen.	Dialogen med bolaget har fortsatt via mailkontakt och möten. Eftersom JBS strategi har varit att växa via förvärv så har ett fokusområde för dialogerna varit hur bolaget säkerställer att olika delar av verksamheten lever upp till gemensamma policyer gällande hälsa och säkerhet. Länsförsäkringar AB har även tillsammans med flera andra investerare undertecknat ett brev till JBS med uppmaning om att bolaget bör stärka sin bolagsstyrning och sin hantering av väsentliga hållbarhetsrisker.	 (-)
Krung Thai Bank kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och Rio-deklarationen genom finansiering av Xayaburidammen i Laos. Vattenkraftprojektet riskerar slå ut flera fiskarter, och därmed försämra livskvalitet samt hota matsäkerheten för miljontals människor som bor utmed Mekongfloden. 	Banken bör säkerställa att dammen byggs och drivs med hänsyn tagen till sociala och miljömässiga aspekter innan den fortsätter finansieringen av projektet. Krung Thai Bank bör även anta en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter.	Bolaget har inte öppnat upp för dialog med investerare under 2017. Krung Thai Bank har tidigare vidhållit att vattenkraftprojektet uppfyller samtliga lagkrav samt internationella standarder. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas sättas i drift år 2019.	 (-)
Motorola Solutions kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom leverans av skräddarsydda övervakningssystem till bosättningar på palestinsk ockuperad mark. 	Att bolaget upphör med leveransen av övervakningssystem till ockuperade områden, samt antar en policy som förhindrar det från överträdelser av internationell humanitär rätt.	Försök till dialog med bolaget har gjorts under året men bolaget har visat ett mycket begränsat intresse av att diskutera de aktuella frågorna med investerare. Vid det senaste mötet med bolaget 2017 klargjorde Motorola att de inte ser något behov av att förändra sitt sätt att hantera risker kopplade till mänskliga rättigheter eller informera om hur deras agerande har förändrats till följd av påtryckningsdialog från investerare.	 (-)
Potash Saskatchewan kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter genom import av fosfat från Västsahara vilket indirekt finansierar Marockos illegala ockupation av området. 	Att bolaget upphör med inköp av fosfat från Västsahara, eller kan bevisa att utvinningen genomförs i enlighet med den västsahariska befolkningens intressen och önskemål, i linje med FN-utlåtandet från 2002. Att bolaget antar en policy som förhindrar det från överträdelser av folkrätten, specifikt FNs konvention för medborgerliga och politiska rättigheter samt FN-konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.	Bolagets finansiella risker förknippade med inköp av fosfat har under 2017 ökat då skepp lastade med fosfat från Västsahara har blivit kvarhållna av lokala myndigheter i Panama och Sydafrika under anklagelser om illegal last. Bolaget har fusionerats med Agrium och i början av 2018 bildades bolaget Nutrien.	 (-)

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017	Milstolpe
PTT Plc kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och Rio-deklarationen genom sin involvering i Xayaburi-dammen i Laos. Vattenkraftprojektet riskerar slå ut flera fiskarter, och därmed försämra livskvalitet samt hota matsäkerheten för miljontals människor som bor utmed Mekongfloden. PTT äger 25 procent av Xayaburi-projektet genom ett helägt dotterbolag. 	Att bolaget visar hur den färdiga dammen ska drivas med hänsyn tagen till sociala och miljömässiga aspekter.	Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas sättas i drift år 2019. Bolaget har i dialog förklarat hur dammen byggts om, bland annat för att förbättra fiskmigrationen och sedimentflödet. Dialogen har under året handlat om vilka åtgärder bolaget kommer att vidta för att minska dammens påverkan på flodens ekosystem när kraftverket sätts i drift.	 (-)
Siam Commercial Bank kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter och Rio-deklarationen genom finansiering av Xayaburi-dammen i Laos. Vattenkraftprojektet riskerar slå ut flera fiskarter, och därmed försämra livskvalitet samt hota matsäkerheten för miljontals människor som bor utmed Mekongfloden. 	Banken bör säkerställa att dammen byggs och drivs med hänsyn tagen till sociala och miljömässiga aspekter innan den fortsätter finansieringen av projektet. Siam Commercial Bank bör även anta en policy för finansiering av infrastrukturprojekt som följer internationella riktlinjer inom miljö och mänskliga rättigheter, samt öka transparensen kring hur detta tas i beaktning.	Bolaget har inte öppnat upp för dialog med investerare under 2017. Banken har tidigare vidhållit att vattenkraftprojektet uppfyller samtliga lagkrav samt internationella standarder. Konstruktionen fortgår och vattenkraftverket beräknas sättas i drift år 2019.	 (-)
Volkswagen kopplas till överträdelse av miljönormer efter att ha fuskat med utsläppsdata rörande flera bilmodeller för att uppnå godkända miljöstandarder. 	Att bolaget vidtar åtgärder för att stärka styrelsens kompetens och oberoende, samt säkerställa styrelsens översyn av företagets riskhantering och styrning av verksamheten. Vidare bör bolaget visa på hur det har stärkt sin företagskultur.	Bolaget har gjort vissa framsteg med att stärka interna processer genom att bland annat utse en person i ledningen med ansvar för "lag och integritet". Det har också sett över sin ersättningspolicy och bildat en hållbarhetskommitté. Dialogen fortsätter kring företagskulturen och bolagsstyrningen.	 (-)
Zijin Mining Group kopplas till överträdelse av FNs konvention om biologisk mångfald och kränkning av mänskliga rättigheter vid sin gruva i Papua Nya Guinea. Zijin köpte Barrick Golds halva andel av Porgeragruvan i Papua Nya Guinea under 2015 och äger sedan dess 47,5 procent av gruvan. Gruvan deponerar sitt avfall direkt i floden, vilket skadar dess ekosystem och utgör en risk för människors hälsa. Vidare har gruvans säkerhetspersonal anklagats för grova människorättskränkningar såsom tvångsfördrivningar samt utövat sexuellt och dödligt våld. 	Bolaget bör säkerställa att avfallet från Porgeragruvan i Papua Nya Guinea hanteras på ett ansvarsfullt sätt, att långtidseffekter på miljön minimeras, samt att miljöskadade områden saneras. Bolaget bör även anta en policy som förbjuder deponering av gruvavfall i floder och grunda vattendrag. Vidare bör Zijin visa att de påbörjat en process för att respektera mänskliga rättigheter i sin verksamhet.	Dialogen har under året handlat om bolagets policyer och processer för miljö och mänskliga rättigheter. Zijin följer lokala lagar och regler i de länder det verkar, men har ingen separat människorättspolicy. Bolaget utförde inte en analys kring miljö eller mänskliga rättigheter innan det köpte sin andel i Porgeragruvan, och ser nu möjlighet att lära sig av Barrick i detta avseende. Under dialogen medgav Zijin att bolaget förstår att beredskap och transparens kring ESG-frågor är viktigt för investerare, men att det kommer att ta tid och resurser att utveckla nya rutiner.	 Miljö (+1) Mänskliga rättigheter (+1)

Dialog med bolag vid misstanke om normbrott

Länsförsäkringar AB deltar i ett urval av dialoger med bolag som hamnar i etikonsultsens filter rörande misstanke (det vill säga indikation) om kränkning av konventioner. Under 2017 deltog Länsförsäkringar AB i följande dialoger:

- *IOI* – dialog i form av brev kring avskogning och urfolkens rättigheter kopplat till palmoljaexportproduktion.
- *Lundin Petroleum* – dialog kring förundersökningen och verksamheten i Sudan samt kring bolagets oljeprosppektering i Arktis.
- *Enbridge* – dialog kring bolagets processer för att hantera risker rörande mänskliga rättigheter i deras projekt. Enbridge äger en andel av oljeledningen Dakota Access Pipeline i USA. Bygget av oljeledningen har kritiserats av FN för att kränka urfolkens rättigheter. Länsförsäkringar uteslöt bolaget ur de egna fonderna och direktinvesteringarna under 2017, men fortsätter dialogen

med bolagen som är involverade i Dakota Access Pipeline-projektet.

- *Olam* – dialog kring både risker med barn- och tvångsarbete, förknippade med inköp av bomull från Uzbekistan, samt implementering av bolagets nya leverantörskod¹².
- *Shell* – dialog kring sanering av utsläpp och gottgörelse för drabbade grupper i Ogoniland, Nigeria, samt kring korrupsionsutredningen som också kopplas till verksamheten i Nigeria.
- *TeliaSonera* – dialog kring TeliaSoneras uppgörelse med amerikanska justitiedepartementet samt kring en ansvarsfull avveckling av bolagets verksamhet i Eurasien.
- *Total* – brev till bolaget, undertecknat tillsammans med andra investerare, med fokus på att bolaget ska säkerställa att den höga nivån på deras antikorrupsionsarbete bibehålls trots samarbeten på riskmarknader, såsom Brasilien.
- *Walmart* – dialog kring leverantörers arbetsförhållanden, minskad personal-

omsättning och relation till lokala fackföreningar. Bolaget finns på Länsförsäkringar ABs exkluderingslista till dess att de har uppnått tillräckliga förbättringar.

- *Wilmar* – dialog kring riskerna med barnarbete och kränkningar av urfolkens rättigheter förknippade med palmoljaexportproduktion.

Avslutade reaktiva dialoger

Under 2017 avslutades dialogen med två bolag som fanns på Länsförsäkringar ABs observationslista eftersom de uppsatta målen för dialogerna uppnåddes. Bolagen som togs bort var Lonmin och Transocean, se summering av dialog i tabell nedan. Båda bolagen kommer att fortsätta bevakas. Om nya incidenter skulle inträffa inleds en ny dialog.

Exkluderade bolag

Per 31 december 2017 hade Länsförsäkringar AB uteslutit 34 (27) bolag som bryter mot internationella normer och konventioner. Under 2017 tillkom sju nya bolag (Energy Transfer

Avslutade dialoger till följd av att mål med dialog uppnått

Händelse	Mål med dialogen	Kommentar 2017
Lonmin kopplas till överträdelse av mänskliga rättigheter i samband med en strejk i Marikangruvan i Sydafrika 2012 då 48 personer dödades.	Att bolaget kompenserar anhöriga till de avlidna. Att bolaget antar policyer och arbetsplaner som överensstämmer med internationella riktlinjer kring mänskliga rättigheter.	En dialog har pågått med bolaget under flera år och bolaget har gjort stora förbättringar sedan händelserna 2012. Lonmin har bland annat: • Avsatt 500 miljoner USD till att förbättra bostäder för de anställda mellan 2014 och 2018. • Förbättrat sin relation med de lokala fackföreningarna. De konflikter som uppstått under de senaste åren har kunnat lösas på ett fredligt sätt. • Förbättrat relationen med lokalsamhället, till exempel genom så kallade community forums. • Betalat ut kompensation till de avlidnas familjer. • Blivit medlem i FNs Global Compact. • Tillsatt en arbetsgrupp för mänskliga rättigheter och antagit en ny policy för mänskliga rättigheter baserat på FNs vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter.
Transocean kopplas till överträdelse av FNs havsrättskonvention, konventionen om biologisk mångfald och konventionen om arbetarskydd och arbetsmiljö i samband med en explosionsolycka på en oljeplattform 2010 som ledde till att elva personer miste livet och stora mängder olja läckte ut i mexikanska golfen. Amerikanska myndigheter fördelade ansvaret för olyckan mellan BP, Halliburton och Transocean, som ägde och drev oljeplattformen Deepwater Horizon.	Att bolaget kan visa att det lärt sig av olyckan genom implementering av förbättrade rutiner inom säkerhet, hälsa och miljö i hela sin verksamhet.	Bolaget öppnade upp för dialog under 2017. Transocean har förbättrat sina rutiner för säkerhet, hälsa och miljö. Bolagets nya rutiner tillämpas globalt och innebär bland annat att det finns en arbetsmiljöansvarig på varje oljerigg som coachar medarbetarna och rapporterar regelbundet till ledningen. Transocean har också förtydligat sina rutiner gentemot sina kunder genom att upprätta ett kontrakt som beskriver bolagets roll inom säkerhet, hälsa och miljö inför ett nytt projekt.

¹² Olam är ett bekräftat normbrottsfall men Länsförsäkringar AB har det inte på sin officiella dialoglista då Länsförsäkringar AB saknar direktinnehav i bolaget.

Equity, Energy Transfer Partner, Enbridge Energy, Enbridge Inc, Marathon Petroleum, MPLX, Philips 66 och Sunoco) till Länsförsäkringar ABs lista på grund av normbrott. Detaljer kring dessa exkluderingsredogörelser för nedan. Vidare tillkom 50 bolag med betydande andel av sin omsättning från förbränningskol. En fullständig lista över exkluderade bolag finns på vår webbplats¹³.

Exkluderade bolag med koppling till North Dakota Access Pipeline

Samtliga bolag som exkluderades 2017 utifrån normbrott hade en koppling till bygget av oljeledningen North Dakota Access Pipeline. Oljeledningen planerade att byggas genom mark som tillhör urfolket Standing Rock Sioux och genom områden som urfolket betraktar som heliga. Oljeledningen innebär även en risk att olyckor skulle kunna förorena dricksvattnet i området. I slutet av 2016 ledde det planerade bygget till stora protester och demonstrationer med sammandrabbningar mellan säkerhetsvakter, lokal polis och demonstranter. Enligt uttalande från FN hade inte heller tillräcklig hänsyn till miljö eller urfolkets rättigheter tagits i samband med planeringen av bygget. Länsförsäkringar AB försökte tillsammans med flera andra internationella investerare inleda en dialog med de aktuella bolagen. Några av bolagen var vid tidpunkten inte intresserade av en dialog medan andra deltog i dialogen men var tydliga med att bygget skulle fortsätta som planerat trots protesterna. Det blev tydligt att dialog med bolagen inte skulle leda till önskat resultat och Länsförsäkringar AB valde därför att exkludera bolagen. Länsförsäkringar AB fortsätter dock dialogen med bolagen i förhoppning om att kunna påverka deras hantering av liknande risker i andra projekt, se mer information under rubriken Proaktiva dialoger.

Proaktiva dialoger i syfte att påverka bolag

Under 2017 har Länsförsäkringar AB drivit och deltagit i olika proaktiva dialoger, antingen i egen regi, tillsammans med andra investerare och/eller via leverantör. Vissa dialoger bedrivs med enskilda bolag medan andra utgår från förutbestämda teman och riktar in sig på en grupp bolag inom exempelvis en sektor eller del av värdekedjan.

Dialoger med enskilda bolag

Länsförsäkringar AB har direktinvesteringar i två onoterade bolag. Dessa följer vi upp löpande och hållbarhetsfrågor utgör en integrerad del i de dialogerna. Under 2017 fördes dialog med:

- *Bergvik Skog* – dialog kring bolagets övergripande hållbarhetsarbete, inklusive affärsetik, samarbete med lokalsamhället

och leverantörskedjan.

- *Humlegården* – dialog kring bolagets övergripande hållbarhetsarbete, inklusive väsentlighetsanalys, arbete med leverantörer och rapportering.
- *Ericsson* – deltagande vid bolagets årliga hållbarhetsmöte. Fokus på bland annat mänskliga rättigheter, rapportering enligt FNs vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter, korruption och kontroll av leverantörer.
- *Itaú Unibanco* – dialog kring gröna investeringar, vattenrisker i investeringar, scenarionanalys kring klimatrisker samt FNs globala mål.

Tematiska dialoger och initiativ

Vattenrisker

Länsförsäkringar bedriver proaktiva dialoger kring vattenrisker med 15 bolag på tillväxtmarknader. Dialogerna samordnas av Länsförsäkringar ABs etikonsult som besöker bolagen på plats och Länsförsäkringar deltar i den mån det är möjligt via telefon eller

e-post. Vid mötena lyfts ett antal olika hållbarhetsfrågor baserat på vad som är väsentligt för de olika bolagen och deras verksamhet. Länsförsäkringar fokuserar specifikt på hur bolagen hanterar sina vattenrisker. Under 2017 har dialoger förts med 6 av de 15 bolagen.

Positiva exempel på bolagens utveckling är bland annat:

- *Mexikanskt livsmedelsbolag* – bolaget har genomfört en analys av vattenriskerna för all sin verksamhet.
- *Brasilianskt skogsbolag* – bolaget har satt upp ett mål om att dubbla sin absorption av koldioxid från 2011 till 2025. Bolaget är nu halvvägs mot att uppnå målet.

Barnarbete inom kakaoindustrin

70 procent av all kakao i världen odlas i Ghana och Elfenbenskusten. Odlingar sker på små familjejordbruk och man räknar med att cirka två miljoner barn är involverade i skadligt arbete på dessa odlingar. Länsförsäkringar AB har under flera år deltagit i dialog med några

¹³ <https://www.lansforsakringar.se/globalassets/aa-global/dokument/ovrigt/aa-om-oss/lf-fondforvaltning/lf-fondforvaltning-exkluderingslista.pdf>

av de största bolagen inom leverantörskedjan för kakao. Dels har dialogen fokuserat på problemet med barnarbete, dels fattigdomsbekämpning. Under 2016 besökte vi dessutom kakaoodlingar på plats i Elfenbenskusten.

Under 2017 har dialogen fortsatt genom att Länsförsäkringar AB tillsammans med andra investerare skrivit under ett offentligt uttalande som skickats till sju av världens största kakaobolag. I uttalandet tydliggör vi vilka förväntningar vi som investerare har rörande kakaobolagens arbete med att förebygga barnarbete. Brevet utgår från GES rapport, *Combating child labour in cocoa – Investor expectations and corporate good practice* (2017). Rapporten betonar vikten av att arbeta brett med problemet vilket inkluderar både ett arbete med att upptäcka och åtgärda barnarbete och även med att minska fattigdomen bland kakaobönder, vilket är en av grundorsakerna till problemet med barnarbete. I uttalandet uppmanas kakaobolagen att ha system på plats för att upptäcka och åtgärda barnarbete och att arbeta för att kakaobönderna når upp till en inkomstnivå som tillgodoser grundläggande behov. Kakao-bolagen uppmanas även att rapportera hur deras arbete utvecklas. Uttalandet har under året följts upp genom möten med fyra av bolagen, *Nestlé, Mondelez, Barry Callebaut* och *Lindt & Sprüngli*. Även om samtliga av bolagen har gjort framsteg beträffande sitt arbete med att implementera system för att upptäcka och åtgärda barnarbete så bör bolagen fortsätta utveckla detta arbete.

Beträffande det andra fokusområdet, att minska fattigdomen, går utvecklingen långsammare även om bolagen har lanserat ett flertal olika pilotprojekt inom området. Bland projekten finns exempel på förbättrade jordbruksmetoder för kakaobönderna, mikrokrediter för jordbruksinvesteringar samt att öka diversifieringen av böndernas inkomstkällor. För närvarande genomförs även ett flertal olika studier kring hur grundläggande inkomstnivåer och levnadskostnader bland bönderna ska kunna fastställas. Flera av kakaobolagen är involverade i arbetet med dessa studier. Trots dessa initiativ och konstruktiva diskussioner mellan bolagen och investerare så förväntas skillnaden mellan faktiska inkomstnivåer och levnadslöner fortsätta vara betydande. Mycket arbete kvarstår innan kakaoböndernas inkomst är tillräcklig för att bekosta grundläggande behov såsom mat, sjukvård och utbildning för sig själva och sina familjer.

Bekämpa klimatförändringarna

I början av 2017 skrev Länsförsäkringar AB under ett brev, tillsammans med andra inves-

terare, som skickades till cirka 480 bolag som inte rapporterat till CDPs årliga klimatenkät. Enkäten fokuserar på hantering av klimatrelaterade risker och insamling av bolagsspecifik utsläppsdata. Länsförsäkringar AB skrev dessutom under ett brev till ett 20-tal olje- och gasbolag om att de ska rapportera till CDPs modul om metanutsläpp.

I april 2017 skrev Länsförsäkringar AB under ett brev tillsammans med 380 investerare till G7 och G20-länders regeringar till stöd för implementering av Parisavtalet.

I november 2017 skrev Länsförsäkringar AB under ett brev, tillsammans med tre andra investerare, till 14 europeiska elbolag för att uppmanera bolagen att förbättra sina utsläppsdata och sätta upp tydliga mål för utsläppsminskningar av växthusgaser och även mål relaterat till minskning av bolagens vattenrisker.

Arbetsvillkor i jordbrukskedjan

I slutet av 2016 gick Länsförsäkringar AB med i ett PRI-initiativ som fokuserar på arbetsvillkor i jordbrukskedjan. Investerarinitiativet startade efter att oacceptabla arbetsförhållanden rapporterats i leverantörskedjorna för thailändsk skaldjursproduktion och inom kakaoindustrin. Av totalt 37 bolag leder Länsförsäkringar AB dialogen med ett av bolagen och deltar i ett urval av dialogerna med övriga bolag. Under 2017 förde vi samtal med totalt fyra bolag. Givet att andra investerare är delaktiga och att dialogen koordineras av PRI förblir namnen på dessa bolag tills vidare anonymiserade:

- *Amerikanskt dryckesbolag* – bolaget anses vara ledande inom hållbarhet i leverantörskedjan. Dialog kring styrelsens översyn, målsättning för leverantörskedjan och revisioner. Även utmaningar rörande levnadslön och klagomålsmekanismer.
- *Mexikanskt buteljeringsföretag* – dialog kring företagets krav på sina leverantörer och hur långt de kommit med implementeringen av dessa. Även hur arbetet med mänskliga rättigheter är organiserat internt.
- *Brittisk varuhuskedja* – dialog kring företagets arbete med leverantörer genom kunskapslyft och revisioner. Även hur de samarbetar med olika aktörer för att förbättra förhållandena inom leverantörskedjan.
- *Brittiskt livsmedelsföretag* – dialog kring hur bolaget hanterar risker med barn- och tvångsarbete i leverantörskedjan.

Avskogning

Avskogning och skogsförstörelse står för 17 procent av koldioxidutsläppen i världen. För att uppnå Parisavtalets mål om att be-

gränsa den globala uppvärmningen till under 2 grader måste avskogningen begränsas¹⁴. Som ett led i Länsförsäkringar ABs arbete med att minska klimatrisker och att driva klimatfrågan framåt har vi under året gått med i ett investerarinitiativ med fokus avskogning. Det är ett initiativ för institutionella investerare som initierades av de båda samarbetsorganen PRI och Ceres. Omkring 25 investerare var vid utgången av 2017 med i initiativet.

Initiativet fokuserar specifikt på skövling av tropisk regnskog som kan förknippas med framställning och försäljning av utvalda handelsvaror, bland annat nötkreatur (boskapsuppfödning), soja och pappersmassa. Bolag som har en direkt och indirekt exponering mot dessa typer av handelsvaror utgör mål för initiativet. Boskapsuppfödningen som sker för produktion av råvaror, såsom nötkött, läder och talg representerar den allra största orsaken till avskogning av tropisk skog i världen. Trenden förväntas fortsätta då efterfrågan på kött väntas öka med ungefär 60 procent till 2050.

Tropiska regnskogar är kritiska för både planeten och människor ur många hänseenden. Bland annat lagrar dessa skogar stora mängder koldioxid, vilket bidrar till att begränsa den växthusgas som påskyndar uppvärmning av planeten. Denna typ av skog samlar även en stor mängd djur- och växtarter globalt sett. Samtidigt finns det ursprungsbefolkningar som har sin hemvist i dessa tropiska områden.

Utöver miljöpåverkan kan avskogning utgöra risker för företag, både direkt men också indirekt via leverantörskedjor. De risker företag utsätter sig för vid produktion, förädling eller handel med varor som bidrar till avskogning inkluderar marknadsrisker (att kontrakt sägs upp, alternativt att tillgång till marknader begränsas), varumärkesrisker, regelmässiga, operationella samt rättsliga risker.

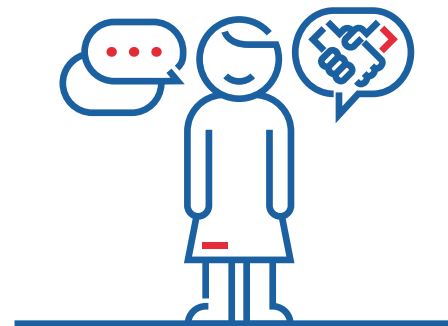
Målsättningen med initiativet och Länsförsäkringar ABs deltagande är att bidra till att reducera avskogningen och att adressera de risker företag och dess leverantörskedja ställs inför om de väljer att ignorera problem som följer med avskogning. Vi uppmanar de företag som identifierats ha betydande exponering mot avskogning att:

- öka transparens och kvalitet kring information om ursprung och spårbarhet av råvaror genom hela leverantörskedjan,
- uppmantra till samarbeten mellan företag för att skapa standarder, policies och certifieringar för att möjliggöra avskogningsfria leverantörskedjor, samt
- få åtaganden från berörda företag att vägra avskogning och kränkning av mänskliga rättigheter genom hela deras leverantörskedja.

¹⁴ <http://www.unredd.net/about/what-is-redd-plus.html>

Aktuella samarbeten och investerarinitiativ

Detta avsnitt av rapporten beskriver Länsförsäkringar ABs deltagande i aktuella samarbeten och initiativ med koppling till ansvarsfulla investeringar.

Länsförsäkringar AB samarbetar med andra investerare och partnerorganisationer, både lokalt och globalt, för att utveckla området ansvarsfulla investeringar och ytterligare driva på enskilda företags hållbarhetsarbete. Genom våra samarbeten får vi mer underlag och tyngd i vårt ägarstyrningsarbete. De ger oss också tillgång till nätverk för erfarenhetsutbyte.

Fondbolagens förening – en branschorganisation med uppgift att ta tillvara fondspararnas och fondbolagens intressen. Länsförsäkringar Fondförvaltning sitter med Etiska nämnden för fondmarknadsföring samt i arbetsgruppen för ägarstyrning och ansvarsfulla investeringar. Under 2017 fokuserade arbetsgruppen framförallt på att ta fram en branschgemensam standard för hållbarhetsinformation om fonder i enlighet med nya lagkrav från och med 2018.

Hållbart värdeskapande – ett samarbetsprojekt bestående av 17 institutionella investerare i Sverige samt Nasdaq Stockholm. Syftet med projektet var att lyfta betydelsen av att bolag arbetar strukturerat med hållbarhetsfrågor. Det är en förutsättning för långsiktigt värdeskapande för bolagen och långsiktig finansiell avkastning för investerarna. Länsförsäkringar AB var under början av 2017 delaktig i en arbetsgrupp. Vi utvärderade enkätsvaren kring hållbarhetsarbetet bland börsens 200 största bolag.

Institutionella ägares förening för regleringsfrågor på aktiemarknaden (IÄF) – föreningen har till uppgift att främja en god utveckling av självregleringen på aktiemarknaden och är en av huvudmännen för Föreningen för god sed på värdepappersmarknaden. Under 2017 har Länsförsäkringar Fondförvaltning ingått i den arbetsgrupp inom IÄF som arbetat med att

uppdatera och förbättra IÄFs medlemsbolags krav på incitamentsprogram. Länsförsäkringar Fondförvaltnings VD har skickat ett brev till styrelseordföranden i de börsbolag där fonderna äger mer än tre procent. Brevet belyser Länsförsäkringars krav på incitamentsprogram och till brevet bifogades Länsförsäkringars ägarpolicy samt IÄFs dokument rörande incitamentsprogram.

Swesif – Sveriges forum för hållbara investeringar är ett oberoende, icke-vinstdrivande forum för organisationer som arbetar med hållbara investeringar i Sverige. Verksamheten syftar till att öka kunskapen och intresset för hållbara och ansvarsfulla investeringar både i och utanför branschen. Swesif har även tagit fram en Hållbarhetsprofil som finns på fondplattformar. Hållbarhetsprofilen beskriver hur fonder arbetar med ansvarsfulla investeringsstrategier och påverkansarbete. Fram till maj 2017 var Länsförsäkringar AB aktiv i styrelsen och aktiv i utvecklingen av Hållbarhetsprofilens utformning.

CDP – en intresseorganisation som efterfrågar och samlar in miljöinformation globalt från företag. Initiativet stöts av över 650 institutionella investerare från hela världen. Genom dialog med bolag och genom att stödja CDPs arbete vill investerare driva på bolagens transparens och miljöredovisning samt få bolag att arbeta aktivt för att minska sin miljöpåverkan. Fokus är information kopplat till klimatet, vatten och skog.

Principles for Responsible Investments (PRI) – ett FN-stött initiativ för ansvarsfulla och hållbara investeringar. Grunden för organisationens arbete utgår från sex principer för ansvarsfulla investeringar (se sid 2). Signatärer

till PRI åtar sig att tillämpa principernas innehåll samt på årlig basis rapportera hur arbetet utvecklas. Länsförsäkringar ABs rapporter till PRI går att finna via deras hemsida¹⁵

Signatory of:

Initiativ kring hållbarhetsrisker vid kreditrating – kreditratinginstitutet spelar en viktig roll för att identifiera systematiska hållbarhetsrisker på låne marknaden. Länsförsäkringar AB skrev 2016 under ett initiativ tillsammans med 111 investerare, PRI och sju kreditratinginstitut (inklusive de två största kreditratinginstitut Standard & Poors och Moodys). Initiativet syftar till att kartlägga sambandet mellan hållbarhet och kreditvärdighet. Under 2017 anordnade PRI en workshop med Standard & Poors, Moodys och investerare. På workshopen diskuterades fördelar och utmaningar med att ta hänsyn till ESG-frågor i kreditanalysen.

Montreal Carbon Pledge – ett initiativ där investerare förbinder sig att mäta och redovisa klimatavtrycket i sina investeringar. Montreal Carbon Pledge stöds av PRI och United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Länsförsäkringar AB skrev under initiativet i november 2015. Klimatavtrycket för Länsförsäkringar ABs egna aktiefonder och för Liv-portföljen redovisas på Länsförsäkringar ABs hemsida¹⁶.

¹⁵ <https://www.unpri.org/organisation/lansforsakringar-ab-145838>

¹⁶ <https://www.lansforsakringar.se/stockholm/om-oss/hallbarhet/ansvarsfulla-investeringar/>

Utfall i årliga utvärderingar

Länsförsäkringar AB utvärderas av flera externa parter rörande arbetet med ansvarsfulla investeringar. Vi uppskattar de många positiva utfall vi fick i årets granskningar samtidigt som vi tar till oss av förbättringsförslag i arbetet.

Principles for Responsible Investment (PRI)

Som en del av medlemskapet i PRI utvärderas såväl Länsförsäkringar AB som de PRI-anslutna externa förvaltare som Länsförsäkringar AB anlitar. Vi anser att transparens kring detta arbete är viktigt för att både belysa framsteg men också utmaningar inom området. Nedan finns en redogörelse för de olika betyg som Länsförsäkringar AB fick från PRI. Länsförsäkringar AB uppmuntrar andra institutioner att följa exemplet och vara transparenta. Betygsskalan sträcker sig från A+ till E.

År 2017 års utvärdering visar att Länsförsäkringar AB har ett mycket bra arbete kring ansvarsfulla investeringar på organisationsnivå och får betyg A+. Större delen av Länsförsäkringars tillgångar är indirekt/externt

förvaltade och dessa bedöms separat av PRI. Bedömningen av arbetet med den externa förvaltningen, både noterade aktier (listed equity) och olika räntebärande instrument (fixed income), är övergripande oförändrad sedan föregående år. Länsförsäkringar AB får betyg A i samtliga dessa tillgångsslag bortsett från statsobligationer som får betyget C. Vår allokering i statsobligationer är i huvudsak till svenska, vilka bedöms ha en låg kreditrisk samt låg hållbarhetsrisk. För övriga räntebärande instrument är betyget A bättre än motsvarande institutioner vars genomsnittliga betyg ligger på C eller E, beroende på typ av ränteinstrument. Inom riskkapital (private equity) får Länsförsäkringar AB betyget B, vilket är i nivå med liknande organisationer.

Gällande Länsförsäkringar ABs direkta investeringar finns förbättringspotential i främst räntebärande instrument där Länsförsäkringar AB fick betygen C eller E. Mot den bakgrunden och utifrån Länsförsäkringar ABs ambition om att utveckla och förbättra arbetet har Kapitalförvaltningen under 2017 initierade ett utvecklingsprojekt. Fokus ligger på att förbättra integrering av ESG-frågor i förvaltningen av det tillgångsslaget men också hur allokeringen till både mer hållbara och gröna obligationer kan öka.

Söderberg & Partners och Max Matthiessen

Länsförsäkringar ABs arbete med ansvarsfulla investeringar utvärderades också av försäkringsförmedlarna Söderberg & Partners och Max Matthiessen under 2017. Dessa olika utvärderingar fokuserar på traditionell försäkring samt fondförsäkring. Länsförsäkringars betyg i de olika utvärderingarna har höjts eller ligger kvar på samma nivå som föregående år. Arbetet bedömdes övergripande vara väl eller mycket väl utvecklat. Ett par förbättringsområden påtalades också och en analys av respektive rapport har gjorts för att identifiera vad Länsförsäkringar AB kan vidareutveckla.

AUM	Module name	Your Score	Your Score	Median Score
	01. Strategy & Governance	A+		A
Indirect – Manager Selection, Appointment & Monitoring				
10-50%	02. Listed Equity	A		B
< 10%	03. Fixed Income – SSA	C		C
< 10%	04. Fixed Income – Corporate Financial	A		C
10-50%	05. Fixed Income – Corporate Non-Financial	A		C
10-50%	06. Fixed Income – Securitised	A		E
< 10%	07. Private Equity	B		B
Direct & Active Ownership Modules				
< 10%	10. Listed Equity – Incorporation	A		A
< 10%	11. Listed Equity – Active Ownership	A		B
< 10%	12. Fixed Income – SSA	E		B
< 10%	13. Fixed Income – Corporate Financial	C		B
< 10%	14. Fixed Income – Corporate Non-Financial	C		B
< 10%	15. Fixed Income – Securitised	C		E
< 10%	17. Property	Not reported		

Vill ni veta mer om vårt arbete?

På vår webbplats www.lansforsakringar.se

hittar du mer information om både vårt arbete med ansvarsfulla investeringar och övergripande kring hållbarhet:

- Fondsortiment och enskilda fonders hållbarhetsprofil
- Ägarpolicy
- Ställningstaganden kring internationella normer, affärsetik, kontroversiella vapen och fossila bränslen
- Bolag som omfattas av ägardialoger
- Uteslutna bolag och grund för uteslutning
- Hur vi röstat på på bolagsstämmor och vårt arbete i valberedningar
- Årsredovisning, inklusive hållbarhetsredovisning
- Hållbarhetsrapport enligt Årsredovisningslagen

Kontaktuppgifter

Frågor kring **Länsförsäkringar ABs** arbete med ansvarsfulla investeringar
ESG@lansforsakringar.se

Frågor kring **Länsförsäkringar Fondförvaltnings** arbete med ansvarsfulla investeringar
ansvarsfullainvesteringar@lansforsakringar.se

Länsförsäkringar
Kom närmare

lansforsakringar.se